

N:o 38.

Ank. till Riksd. kansli den 8 april 1902, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående införande af den proportionella valmetoden vid val af stadsfullmäktige.

Uti en inom Andra Kammaren väckt till behandling af lagutskottet hänvisad motion, n:o 139, har herr *H. Hedlund* föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t måtte låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i kongl. förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, att den proportionella valmetoden tillämpas vid val af stadsfullmäktige.

Till stöd för denna framställning har af motionären anförts följande:

»Den graderade röstskalan upprättar, som bekant, i de svenska kommunerna ett förmögenhetsvälde utan like i något annat land. Att efter hand begränsa denna och derigenom något jemnare bland skattdragarne fördela inflytandet på de kommunala angelägenheterna har visat sig vara ett segt och långsamt arbete. Först år 1900 genomfördes en begränsning af den kommunala rösträtten på landet, och hvad städerna vidkommer, har intet åtgjorts, sedan år 1869 högsta röstetalet begränsades till 100 röster och en femtiondedel af valkretsens hela röstetal. Andra Kammaren har åren 1891 och 1899 uttalat sig för en ytterligare

begränsning af den kommunala rösträtten i stad, utan att det dock haft någon påföljd.

Det finnes emellertid en utväg att i de kommuner, hvilkas angelägenheter handhafvas af fullmäktige, sålunda i främsta rummet stadskommunerna, åvägabringa något rättvisare förhållanden äfven med den graderade skalans ensidiga röstfördelning. Det sker genom införande af ett *proportionellt valsystem* vid val af kommunalrepresentation. De höga röstetalen beherska visserligen fortfarande valen. Men medan de för närvarande till regel ega makt att besätta samtliga platser i kommunalrepresentationen, om de hålla tillsammans, skulle i sådant fall ett mindre tal af jämförelsevis få röster, afgifna af många röstande, kunna insätta någon eller några af de sina.

Den graderade röstskalans svåraste olägenheter äro väl, att klickvalde lätt kan uppstå och att den stora mängden af smärre röstegare, hvilken finner sig vanmäktig inför de höga röstetalen, intages af likgiltighet, ofta åtföljd af bitterhet och misstro, hvaraf medborgarandan lider. Proportionsvalet leder till insättandet i representationen af ett mindretal, som kan öfva kritik och föra de smärre röstegarnes talan. Det har också med rätta anmärkts, att vid stadsfullmäktigval, då en mängd platser skola besättas, hvarje lista till regeln upptager blott några verkligt betydande namn och för resten fylles med obetydligheter. Proportionsvalet skulle införskaffa i kommunalrepresentationen så väl flertalets som mindretalats mest betydande kandidater samt sålunda inverka förmånligt på dennas sammansättning.

Äfven der partiskilnaden vid kommunala fullmäktigval icke går vågrätt utan lodrätt genom samhället, så att de höga röstetalen stå delade sinsemellan liksom de små, framstår ändamålsenligheten och rättvisan af det proportionella valsättet i påfallande grad. Halfva antalet fullmäktige skall på en gång tillsättas, och för närvarande kan det hänga på ett fåtal röster, om hela majoritets- eller hela minoritetslistan går igenom, medan ett proportionellt valsystem skulle tillförsäkra ett dess större antal af mindretalets män inträde i representationen, ju närmare hvarterda partiets röstsiffror stå hvarandra.

Okontrollerad makt leder alltför lätt till missbruk, och i synnerhet i mindre samhällen, der den graderade röstskalan för närvarande låter stadsfullmäktige omvälja och komplettera sig sjelfva, är det angeläget, att valanordningar träffas, hvilka tillförsäkra åtminstone några af mindretalets målsmän inträde i representationen. Den kritik och yttranderätt,

hvilken vid kommunalstämma och allmän rådstuga tillkommer hvarje röstberättigad medlem af kommunen, skulle på sådant sätt få någon ersättning. Medan det proportionella valsystemet eljest plägar förordas såsom ett skydd för mindretalets rätt, skulle det i våra kommuner, så länge den graderade röstskalan råder i nuvarande eller lindradt skick, blifva efter omständigheterna ett skydd för flertalets rätt, hvilket ej minskar dess existensberättigande.

Proportionsvals-system vid val till Riksdagens Andra Kammare är hos oss uteslutet på grund af den rådande valkretsindelningen, så när som på några få större städer. Dess införande i afseende å dem skulle skapa en undantagslagstiftning, påverkande ett hela riket omfattande valresultat, och vore därför förkastligt. De kommunala proportionsvalen åter vidkomma endast kommunerna sjelfva. Den politiska betydelsen finge de i allt fall, att om i framtiden det anses önskligt att tillämpa det proportionella valsystemet vid politiska val, då har man genom dess användning vid de kommunala valen vunnit en värdefull praktisk kännedom om förfaringssättet dervid äfvensom kanske äfven funnit på värdefulla förbättringar af detsamma.

Här är icke stället att ingå på någon skärskådning af de olika metoder för proportionsval, emellan hvilka man har att välja. Jag vill endast hänvisa till den afhandling i detta ämne af skriftställaren Emil Svensén, som läses i första bandet af Statsvetenskaplig tidskrift (1897—99 sidd. 103—129 och 155—182), äfvensom till det af författaren sjelf der föreslagna system, hvilket innehåller vissa förbättringar af hittills tillämpade eller föreslagna system, och synes utmärka sig för enkelhet och lättfattlighet, medan det icke, så vidt jag vet, mötts af vägande anmärkningar.

Samma skäl för användningen af proportionsval gälla för de landskommuner, hvilka välja fullmäktige, som för städerna. Då emellertid de senares valmyndigheter kanske äro i allmänhet bättre rustade för att rätt tillämpa den proportionella valproceduren, hvilken alltid måste stå efter det vanliga majoritetsvalet i enkelhet, torde vara lämpligast att tills vidare inskränka det nya valsättets användning till städerna.»

Förslag om meddelande af bestämmelser angående proportionellt valsätt i vissa fall hafva redan förut vid flere tillfällen varit framlagda för

Riksdagen, men, i olikhet med det nu förevarande, hafva dessa förslag i allmänhet afsett val å det politiska området. Särskildt har härvid fråga varit om införande af dylikt valsätt vid de val, som förrättas af Riksdagens kamrar, i hvilket syfte som bekant en motion äfven vid denna riksdag föreligger.

Berörda förslag hafva emellertid hittills icke föranledt någon Riksdagens åtgärd, ett förhållande, hvilket, enligt hvad behandlingen af desamma synes utvisa, väsentligen eger sin förklaring deri, att äfven om man icke velat underkänna betydelsen af de skäl, som från vissa synpunkter kunna tala till förmån för grundsatsen om proportionella val, man ansett spørgsmålet om praktiskt genomförande af denna grundsats ännu icke hafva erhållit så nöjaktig lösning, att någon lagstiftning på sådan grund lämpligen kunde ifrågakomma.

Såsom erfarenheten gifver vid handen, är det förbundet med synnerliga svårigheter att utfinna någon valmetod, hvilken å ena sidan med önskvärd säkerhet tillgodosåge syftemålet att bereda de olika meningar, som vid ett val taga sig uttryck, ett proportionelt inflytande på valets utgång och å andra sidan vore af den enkelhet, att densamma kunde i det praktiska lifvet utan olägenhet tillämpas. Af den mångfald olika valmetoder, som från skilda håll blifvit föreslagna, har, såvidt för utskottet är bekant, ingen hittills lyckats blifva allmänt erkänd såsom i båda dessa hänseenden fullt tillfredsställande.

Föreliggande motion, hvilken icke lemnar något bidrag till lösningen af ofvannämnda fråga, hänför sig till förut framlagda förslag derutinnan, utan att dock motionären afgjort anslutit sig till något af de valsystem, som tidigare blifvit ifrågasatta. Då motionärens framställning alltså till innehållet är af ganska obestämd natur, finner utskottet redan häri en berättigad anledning till tvekan, huruvida densamma i ett ämne af den beskaffenhet som det ifrågavarande lämpligen kan läggas till grund för något Riksdagens uttalande till Kongl. Maj:t.

De betänkligheter, hvilka framträdt mot införande i vårt land af proportionelt valsätt, torde dessutom med särskild styrka göra sig gällande i fråga om det förslag, som i motionen innefattas. Sålunda lærer uppenbarligen den omständigheten, att vid stadsfullmäktigeval, liksom vid andra kommunala val, röstvärdet icke är lika för alla röstande, utan bestämmes efter graderad skala, medföra en ytterligare förökning af de praktiska svårigheter, hvilka visat sig vara förbundna med dylikt valsätt. Jemväl i öfrigt torde de förhållanden, under hvilka stadsfullmäktigeval ega rum,

i allmänhet icke vara synnerligen väl egnade för genomförande af proportionella valmetoder. För de flesta sådana är det af vigt, att mot hvarandra stå bestämda partigrupperingar, hvilka kunna på förhand med någorlunda visshet beräkna sin styrka och äro så underordnade partidisciplinen, att rösterna för hvarje parti afgifvas efter listor, å hvilka samma kandidaters namn förekomma i samma ordning. Tydligt är också, att ej mindre hos valförrättare än äfven hos valmän erfordras en viss klarhet i omdömet och skärpa i uppfattningen för att utan olägenhet kunna använda en valmetod af mer invecklad beskaffenhet. Det torde emellertid knappast kunna antagas, att i dessa hänseenden erforderliga förutsättningar för ett proportionellt valsätt alltid skulle i tillräckligt hög grad vara förhanden vid sådana val, om hvilka nu är fråga.

På ofvan anförda skäl synes det utskottet, att, om någon lagstiftning angående proportionellt valsätt öfver hufvud taget skall genomföras i vårt land, det i allt fall icke vore lämpligt och välbetänkt att härvid göra början med stadsfullmäktigevalen eller andra val å det kommunala området.

Bemärkas bör äfven, att vid fyllnadsval, då oftast endast en eller två personer äro föremål för val, proportionellt valsätt i allmänhet icke kunde tillämpas.

Utskottet föranlåtes alltså hemställa,

att ifrågavarande motion icke må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 8 april 1902.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herrar *Zetterstrand* och *Lindhagen*, i fråga om utskottets motivering.

Herr *Sjöberg* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.
